

Ritter, Dene, Voss
Foto Oliver
Herrmann

Herrmannruimte. Een ruime ovale Jugendstil-eetkamer met parketvloer, mahoniehouten wandbekleding, donkerrood behang en stijlvolle glasramen. Met zijn spaarzame meubeling erg modern, ware het niet dat het sombere, hier en daar reeds verkleurde behang, de reeks stijve familieportretten en een antieke, staande klok het geheel een melancholisch gevoel van gedaetendheid verlenen. Dene dekt de tafel, loopt gedurig af en aan tussen keuken (off-scène) en eetkamer. Ritter zit zich te vervelen voor het raam. In de belangstelling staat echter de zopas uit het Weense gesticht voor geesteszieken "am Steinhof" naar huis gehaalde broer. Terwijl hij namelijk "een bad neemt", proberen beide zussen het nieuwe gegeven onder controle te krijgen: Ludwig, jongere broer, oudere broer, genie of waanzinnige, schrijver van filosofische traktaten, gewild sociaal onangepast, onberekenbaar. Ze trachten voor zichzelf hun relatie met Ludwig te expliciteren, maken mekaar verwijten, nemen hem in bescherming of veroordelen hem. Een fijnzinnig spel tussen twee actrices: Ritter jong, frêle, maar met een air van verveelde desinteresse; Dene molliger, al wat ouder ook, voorzien van verantwoordelijkheidszin en een kleverige neiging tot bemoederen.

Wanneer de drie dan bij de aan-

vang van het tweede bedrijf – de hele scène is een kwartslag gedraaid – aan tafel zitten, zijn de verwachtingen hoog gespannen. Aller ogen, op de scène als in de zaal, zijn op Ludwig gericht. Wat je te zien krijgt, is echter niet louter Ludwig, maar Gert Voss. Hij beheerst het hele gebeuren. Met spanning, met ontroering zelfs kijk je toe hoe Voss zich steeds sterker achter zijn personage schaaft, de verdediging van Ludwig op zich neemt, in diens vertwijfelde strijd tegen de verstikking. "Meine Schwester sind meine Zerstörerinnen / sie vernichten mich / sage ich immer / Ich habe zum Direktor gesagt / wenn meine Schwester kommt / sagen Sie ihr / daß ich nicht nach Hause will / gehe ich nach Hause / ist es mein Tot".

Steinhof was de vrijwillige balingschap, thuis is de gouden kooi, de op het ouderlijk fortuin vegeterende zusjes, de matinées in het Wiener Musikverein, het Theater in der Josefstad, de oude huisdokter, het zondagmiddagdiner. Eerst blijft Voss gereserveerd op een afstand, alsof het hem hier niet betrof. Dan, als meer en meer duidelijk wordt hoe de tengels der gewooneid zich om zijn personage sluiten – de bemoederende Dene, de familieportretten, een afspraak met dokter Frege, het oude lievelingsdessert – breekt hij in een woeste uitval uit de dreigende verstarring. Hij

tiert en huult, wurgt als een bezetene een ongehoord aantal van zijn "lievelingsgebakjes" door de keel, schimpt en vervloekt, trekt ten slotte het tafelkleed onderuit: "Eine Etude mein Kind / damit ich nicht aus der Übung komme". De – enige overblijvende – vlucht in de waanzin. "Immer an der Grenze der Verrücktheit / verlassen wir diesen Grenzbereich / sind wir Tot".

De dreiging gebroken, lijkt er plaats vrij te komen voor verandering. Met verbeterheid zet Ludwig zich aan het werk: haalt de portretten van de wand, hangt ze omgekeerd, verschuift de kast – grootmoeders Boheemse porselein moet er daarbij aan geloven –, maakt plannen voor een nieuw behang en ook de staande klok moet weg. Prachtig om mee te maken hoe Gert Voss die eenvoudige, in hun symbolische betekenis erg doorzichtige handelingen tot een intrigerend spel maakt. Onder zijn onrust zie je de angst en de haat, de geestelijke claustrofobie, maar ook de agressie die daaruit voortvloeit. Neurotisch en onverbiddelijk als een gekooid dier. Dene kijkt onbegrijpend toe, volkomen uit het lood geslagen door de plotselinge veranderingen, getiranniseerd door Ludwigs agressieve onberekenbaarheid. Ritter daarentegen is geamuseerd, voelt zelfs enig enthousiasme voor de vernieuwingen, althans wat het inte-